

УПОТРЕБАТА, ЗНАЧЕЊЕТО И ИЗРАБОТКАТА НА МИЈАЧКИТЕ СЕМЕЈНИ ЗНАМИЊА

Дамјан Бужаровски

Македонско грбословно друштво
<https://orcid.org/0000-0003-3540-9888>

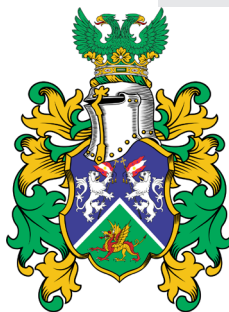
УДК 929.9(163.3:497.761)
<https://doi.org/10.47763/mher2218030b>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Секое семејство кај Мијаците во минатото имало свое знаме. Со употребата на семејните знамиња се поврзани една цела низа обичаи, кои се правеле при нивното истакнување, носење и на крајот собирање. Без да се изведат тие обичаи и обреди знамето не се истакнувало. Овие знамиња си имале своја симболика и значење поради кое биле употребувани. Свадбата во мијачките села не почнувала без да биде истакнато знамето на куќата каде што се правела свадба. Доколку не било истакнато, тоа значело дека се случил некаков несреќен случај, или пак, доколку било собрано веднаш по свадбата, тоа значело дека невестата е нечесна.

Клучни зборови: Бајрак, свадба, обичаи, симболика, свадбени знамиња.

THE USE, MEANING AND MAKING OF THE MIJAK FAMILY FLAGS

Damjan Buzharovski

Macedonian Heraldic Society,
<https://orcid.org/0000-0003-3540-9888>

UDC 929.9(163.3:497.761)
<https://doi.org/10.47763/mher2218030b>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

Every Mijak family in the past had its own flag. The use of the family flags is associated with several customs, which were performed during their display, carrying, and finally packing up. Without performing those customs and rituals, the flag would not have been hoisted. These flags had their own symbolism and meaning for which they were used.

The wedding in the Mijak villages did not start, without displaying the flag in the house where the wedding took place. If the flag was not displayed, it meant that some accident had happened, or if it was packed up immediately after the wedding, it meant that the bride was dishonest.

Keywords: Flag, wedding, customs, symbolism, wedding flags.

УПОТРЕБАТА НА ЗНАМИЊАТА КАЈ МИЈАЦИТЕ

Се смета дека во минатото Мијаците имале едно семијачко знаме. Околу староста на ова знаме постојат различни тврдења во кои нема да навлегуваме, бидејќи не се предмет на овој труд.¹ Со почнатиот распад на племенската организација кај Мијаците во XVIII век се создале семејните мијачки знамиња. Секое семејство во мијачките села имало свое знаме (Бужаровски 2021, 33). Овие семејни знамиња биле употребувани за време на свадбите или свршувачката (Веркович 1868, 8). Со истакнувањето на бајракот во куќата на младоженецот почнувале свадбените свечености (Стејић-Поленакровиќ 1950, 132). Околу употребата при други празници или пригоди има малку сведоштва. Горица Перишиќ истакнува дека некакви црвени знамиња на кои се пришивал бел крст се користеле за време на славите (Перишиќ 2018), но не е јасно дали станува збор за семејните знамиња, или пак, за други посебни славски знамиња. Смиљаниќ и Станојевиќ известуваат и за употреба на мијачкото знаме во војни (Архив МАНУ; Станојевиќ 1930, 3). Споменување на мијачките знамиња за употреба при испраќање во војна среќаваме и во една песна запишана од Исаја Мажовски, каде што се вели:

Се кренале високо бајраци,
Над широки и високи чардаци,
Дали јунак на војна ка одит,
Ил се готвит мома да си земет...
(Мажовски 1922, 19)

Тврдењата на Смиљаниќ и Станојевиќ се запишани врз основа на преданија кои останале кај Мијаците. Поткрепа за нивните тврдења не се среќава во некој пишан извор. Сепак, со оглед на тоа што останале такви преданија кај Мијаците, а и споменувањето на бајраци во песната кај Мажовски во контекст на тоа дали ќе има војна или пак, свадба, со голема доза на резерва можеме да прифатиме дека некогаш во минатото Мијаците своето знаме го употребувале и во

THE USE OF THE MIJAK FLAGS

It is believed that in the past the Mijaks had one flag for the whole tribe. There are various claims about the age of this flag that we will not go into, as they are not the subject of this paper.¹ With the beginning of the disintegration of the tribal organization among the Mijaks in the XVIII century, the family Mijak flags were created. Every family in the Mijak villages had its own flag (Buzarovski 2021, 33). These family flags were used during weddings or engagements (Verkovich 1868, 8). The wedding ceremonies began with the raising of the flag in the groom's house (Stejić-Polenačković 1950, 132). There

is little evidence of its use on other holidays or occasions. Gorica Perisic points out that some red flags with a white cross were used during the saint's day (Perišić 2018), but it is not clear whether they are family flags or other special saint's day flags. Smiljanic and Stanojevic also report on the use of the Mijak flag in wars (Архив МАНУ; Станојевиќ 1930, 3). Mention of the Mijak flags for use in sending to war is also found in a song written by Isaja Mazhovski where it

Сл./Fig. 1

says:

Flags are risen high,
Above wide and high verandas,
Will hero goes in war,
Or a girl is getting ready to take it...
(Мажовски 1922, 19)

The claims of Smiljanic and Stanojevic are written based on legends left by the Mijaks. Support for their claims is not found in any written source. However, given that such legends remain among the Mijaks, and the mention of flags in the song by Mazhovski in the context of whether there will be a war or a wedding, with a great deal of reserve we can accept that sometime in the past the Mijaks also used their flag in war. But until we find solid evidence, we would not go into this matter deeper.

The Mijak weddings did not start without the decoration of the flag. Until the 1930s, the flag was decorated on two evenings before St.

војна. Но, сè додека не се најдат посигурни докази, повеќе не би навлегувале во ова прашање.

Свадбите кај Мијаците не почнувале без да се накити бајракот. До околу 30-тите години на XX век бајракот се кител на две вечери пред Петровден (Петровиќ 1931, 92), односно две вечери пред свадбата, а потоа почнал да се кити и да се истакнува на ден пред свадбата (Архив МАНУ). Пред да се почнело со китењето на бајракот, сите гости поканети на обичајот „редење на бајракот“ се гоштеле и китењето почнувало околу полноќ (Кличкова и Георгиева 1965, 119). Врвот на бајракот се кител со разни цвеќиња, вообичаено со трендафили, копидан, невен и сл. (Кличкова и Георгиева 1965, 119). Кога се работело за свадба на врвот се ставало и позлатено јаболко, а доколку била свршувачка, немало позлатено јаболко на врвот (Веркович 1868, 8).

Откако ќе се накител бајракот бил поставуван „на перде“ - кош од десната страна на куќата. Самото поставување на бајракот било огласено со пукање од пушка и со пеење песни (Архив МАНУ). Бајракот на куќата смеело да го истакне само челац - обично дете кое имало живи родители (Стејиќ-Поленакковиќ 1950, 132). Можно е во постаро време бајракот да не бил поставуван на куќата, каков што бил обичајот во XX век, бидејќи Јанко Шафарик во неговите белешки за Мијаците, напишани околу шестото десетлетие на XIX век наведува:

Ноќта во петок го дигаат тајно бајракот крстат, на еден кош од таа колиба (мисли на колибата која била правена за музичарите кои доаѓале за свадбата Д.Б.), да не види никој, тоа го прави посебен бајрактар кој е храбар и знае да игра и да пее - кога веќе ќе го дигне, тогаш пука пушка и доаѓаат тројца побратими (девери), еден женет и двајца неженети (Стејиќ-Поленакковиќ 1953, 374).

При китењето и истакнувањето на бајракот се пееа следните песни:

Пејет пиле на висок полесок,
 Будит моме здраво и весело:
 Стани моме, да не би станало!
 По ридови сл'нце огрејало,
 По чардаци крстати барјаци,
 По дворови китени сватови,
 Во прикледни шарени ковчези,
 А пред кледи млада зетовина,

Peter's Day⁹ (Петровиќ 1931, 92), i.e., two evenings before the wedding, and then it started to be decorated and displayed one day before the wedding (Архив МАНУ). Before the decoration of the flag began, all the guests invited to the custom of “arranging the flag” had a feast and the decoration began around midnight (Кличкова и Георгиева 1965, 119). The top of the flag was decorated with various flowers, usually with roses, cupid, calendula, etc. (Кличкова и Георгиева 1965, 119). When it was a wedding, a gilded apple was placed on top, and if it was an engagement, there was no gilded apple on top (Веркович 1868, 8).

After the flag was decorated, it was placed “na perde” - a corner on the right side of the house. The rising of the flag was announced by firing a rifle and singing songs (Архив МАНУ). The flag was to be displayed on the house only by a child who had living parents (Стејиќ-Поленакковиќ 1950, 132). It is possible that the flag in older times was not placed on the house, as was the custom in the twentieth century, because Janko Shafarik in his notes on the Mijaks, written around 1850s states:

On Friday night, they secretly display the cross flag, on one corner of that hut (he thinks of the hut that was made for the musicians who came to the wedding D.B.), so that no one can see, it is done by a special flag bearer who is brave and can dance and sing - when he raise it, then he shoots a rifle and three blood brothers came, one married and two unmarried (Стејиќ-Поленакковиќ 1953, 374).

The following songs were sung during the decoration and rising of the flag:

A bird is singing from high fence,
 Wake ups girl healthy and happy:
 Get up girl, lest you get up!
 On the hills the sun is shining,
 On the verandas there are cross flags,
 In the yard decorated guests,
 In the cellar colorful trunks¹⁰,
 And before cellar young bridegroom mates,
 And in cellar engaged girl, i-I-i.
 (Архив МАНУ)

or similar variant of this song:

O blood brother, pashas seimen,
 Flag bearer, tsar's treasurer,
 Flag bearer, tsar's cowboy,

И во кледи свршена девојка, и-И-и!
(Архив МАНУ)

или слична варијанта на оваа песна:

Побратиме, пашини сејмене,
Бајрактаре, царев азантаре,
бајрактаре, селски говедаре.
Стани, моме, здраво нестанало,
по ридови сл'нце огреало.
По чардаци крстатни бајраци,
по дворови китени сватови.
(Кличкова и Георгиева 1965, 121).

или:

Израсла ми три јасена,
израсла ми,
Не ми била три јасена,
не ми била,
Ток ми биле до три побратими,
ток ми биле:
Првијот је мајстор наковчија²,
првиот је,
Другијот је млади ковенжија,
другијот је,
Треќиот је терезија в одаја,
треќиот је.
Тој шчо беше мајстор наковчија,
тој шчо беше,
Викните го сорок³ да нашарит,
викните го.
Тој шчо беше млади ковенжија,
тој шчо беше,
Викните го крстот да полејет,
викните го.
Тој шчо беше терезија в одаја,
тој шчо беше,
Викните го побрго да дојет,
викните го,
Да сошијет крстатна барјака,
да сошијет.
(Огњановиќ-Лоноски 2004, 253-254).

или:

Израсол ми строк босилек,
со многу парови - (гранки).
Не ми бил строк босилек
со многу парои,
ток ми бил млад неженет,
татково, мајково,
братово, сестрино,
стриково, стринино,
вујково, вујнино,
од голема рода.

Get up girl, lest you get up!
On the hills the sun is shining,
On the verandas thee are cross flags,
In the yard decorated guests.
(Кличкова и Георгиева 1965, 121).

Or

My autumn ash tree has grown,
has grown.
Those were not autumn ash trees,
those were not.
Those were three friends,
those were:
The first is craftsman painter,
the first is,
The second is a young goldsmith,
the second,
The third is the tailor in the room,
the third is.
The one who was the painter,
the one who was,
Call him to paint the flagpole,
call him,
The one who was a young goldsmith,
the one who was,
Call him to gild the cross,
call him,
The one who was tailor in the room,
the one who was,
Call him to come here faster,
call him,
To sew the cross flag,
to sew.
(Огњановиќ-Лоноски 2004, 253-254)

Or

It grows me a basil,
with many pairs - (branches).
It was not a basil
with many pairs,
he was my young unmarried,
with father, mother,
brother, sister,
uncle, aunt,
uncle, aunt,
of great genus.
(Кличкова и Георгиева 1965, 120-121)

Or

What is the noise in the hero's yards,
high flags rose, over wide and high verandas,
whether a hero to war will go,
or is getting ready to take a girl...

(Кличкова и Георгиева 1965, 120-121).

или

Што е врева во јунакови двори,
 Се кренале високо бајраци,
 Над широки и високи чардаци,
 Дали јунак на војна ка одит,
 Ил се готвит мома да си земет...
 Моме ми се болна разболело,
 Уште си е моме малечкаво,
 Моме било от рода голема
 Жалит моме рода да оставит
 Жалит моме татко да оставит
 Жалит моме, мајка да оставит
 Жалит моме, браќа да оставит
 И от рода моме да се дели
 Како јагне от стадо големо.
 (Мажовски 1922, 19)

Истовремено додека во куќата на момчето се кител бајракот и се пееле горенаведените песни, во куќата на невестата се гледало дали во куќата на момчето ќе се истакне бајракот и невестата со другарките ја пееле следната песна:

Пропеј, петле, црн ти бибер в очи,
 Да разбудиш Будимка девојка,
 По чардаци крстатни барјаци,
 По дворови китени сватови,
 По кледови убави невести.
 (Стејић-Поленакковић 1950, 132)

Инаку, споменувањето на бајраци во множина во песните се должи на тоа што во мијачките села свадбите биле правени во летниот период, и тоа речиси сите во еден ден во годината. Тоа најчесто било на денот кој бил слава на селото, односно на Петровден, Илинден, Преображение, Петковден и сл. и се случувало на тој ден да бидат направени и по 30-40 свадби.

Со истакнувањето на бајракот во куќата на младоженецот почнувале свадбените свечености. Сепак, иако многу ретко, се случувало бајракот да не биде истакнат. Тоа било знак дека во куќата на младоженецот се случила некаква несреќа: дека ги нападнале арамии, се случил изненаден смртен случај или некој тешко се разболел (Стејић-Поленакковић 1950, 132).

The girl got sick,
 She is still little,
 The girl was from big family
 She regrets to leave her family
 She regrets to leave her father
 She regrets to leave her mother
 She regrets to leave her brothers
 And from the family to be divided
 Like a lamb from a large flock.
 (Мажовски 1922, 19)

At the same time, while the flag was being decorated in the bridegroom's house and the above-mentioned songs were being sung, it was seen in the bride's house whether the flag would be displayed in the boy's house and the bride, and her friends were singing the following song:

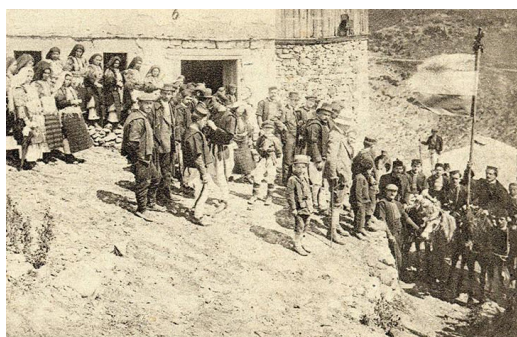
Sing you rooster, black pepper in your eyes,
 To wake up Buda's¹¹ girl,
 Cross flags on the verandas,
 In yards decorated guests,
 In the cellar beautiful brides.
 (Стејић-Поленакковић 1950, 132)

The mention of flags in the plural in the songs is because in the Mijak villages the weddings were made in the summer and almost all in one day a year. It was most often on the day that was the saint's day of the village, i.e., on St. Peter's Day, St. Elijah day, Transfiguration, St. Parascevi's day, etc. and sometimes 30-40 weddings were held on that day.

The wedding ceremonies began with the display of the flag in the groom's house. However, although very rare, it happened that the

flag was not displayed. That was a sign that something bad had happened in the groom's house: that he had been attacked by thieves, that there had been a sudden death, or that someone had become seriously ill (Стејић-Поленакковић 1950, 132).

The flag bearer was always the son-in-law in the house, usually the husband of the groom's sister, and if he did not have a sister or was unmarried, then it was the husband of the first cousin (Черепналкоски 2018). It is an interesting fact that in one written by Jastrebov we find about

Сл./Fig. 2

Бајрактар секогаш бил зет од куката, вообичаено маж на сестрата на младоженецот, а доколку немал сестра или пак била немажена, тогаш бајрактар бил маж на прва братучетка (Черепналкоски 2018). Интересен е еден податок од една песна кај Јастребов каде што наоѓаме жена бајрактар.

Задремала свршена девојка,
Задремала по чесна трпеза,
Ја догледа постаријот девер.
-Ај ти тебе убава девојко!
Али си ми од дремлива рода?
Али си ми од лоша роднина?
Изговори свршена девојка:
-Ај ти тебе постари девере!
Да ја не сум од дремлива рода,
Ни пак сум од лоша роднина,
Токо сум многу гајлелија:
Пофали се Тодор арамија,
Ка ми седи во тесни клисури,
Да ви земет убава невеста,
Да ве вратит назад без невеста.
Изговори свршена девојка:
-Ај ти тебе постари девере!
Нел' дајте ми мошконо оружје!
И дајте ми крстатна барјака!
Је дадоје мошконо оружје,
Је дадоје крстатна барјака.
Ми киниса напред пред сватови,
Ми одје шчо ми поодеје,
Заврвеје из тесни клисури.
Им излезе Тодор Арамија.
Проговори с млад барјактарче:
Ај ти тебе младо барјактарче!
Камо ви је убава невеста?
Изговори младо барјактарче:
Синојка се таја разболела,
Није жива ни пак је умрена.
Ми одеје шчо ми поодеје,
Бајаги ми место откачиле,
Изговори убава невеста:
Бог те убил Тодор арамија,
Ти не позна убава невеста! и и!
(Јастребов 1886, 436-437)

Бајракот се тргал од „на perde“ кога се одело по невестата. Тогаш бајрактарот го јавнувал оседланиот коњ и така го примал бајракот, го приденувал на узенгијата и го држел со десна рака. Бајрактарот јавал пред сватовите, а девојките му пееле:

woman flag bearer.

Engaged girl fell asleep,
She fell asleep at an honor table,
The older brother-in-law saw her.
- Come on, beautiful girl!
Are you from my dormant gender?
But are you a bad relative of mine?
The engaged girl said:
- Come on, older brother-in-law!
I am not of a dormant gender,
I am not a bad relative either,
But I care a lot:
Todor the thief praised,
He would sit in narrow gorges,
To take your beautiful bride,
To send you back without a bride.
The engaged girl said:
- Come on, older brother-in-law!
Give me the male weapon!
And give me the cross flag!
They gave her the man weapons,
They gave her the cross flag.
She pushes forward in front of wedding guests,
They go and go,
They passed in narrow gorges.
Todor the thief came out to them.
Talk to the young flag bearer:
Come on, you little flag bearer!
Where is your beautiful bride?
The young flag bearer said:
Last night she got sick,
She is neither alive nor dead.
They go and go,
Far away they went,
And the beautiful bride said:
God killed you Todor the thief,
You do not recognize the beautiful bride! I I!
(Јастребов 1886, 436-437)
The flag was removed from “na perde” when the groom’s guest went for the bride. Then the flag bearer would ride the saddled horse and so he would receive the flag, attach it to the stirrup and hold it with his right hand. The flag bearer rode in front of the guests, and the girls sang to him:
Flag bearer, village chief,
Flag bearer, tsar’s treasurer!
or
Raduvan went in the army,

Барјактаре, селски главатаре,
 Барјактаре, царев азнатаре!

или:

Кинисуват Радуван на војска,
 Ка одиме во Будима Града,
 Будимци се много кавгације,
 На вино се много пијаници,
 На ракија лути кесецији,
 Ка одиме Будим по девојка,
 Да не нија девојка девојка не дајет.
 (Архив МАНУ)

Доколку се одело во друго село по невеста,
 се случувало тамошните девојки да му викаат
 на бајрактарот со погрдни зборови: „Барјактаре,
 селски говедаре!“. Па поради ова имало случаи
 да почне тепачка, а се укажувало и на гробишта
 од погинати сватови (Архив МАНУ).

Кога ќе се пристигнело кај куќата на
 невестата излегувале „чекалените“ - најблиската
 рода на невестата за да ги пречекаат. Притоа тие
 се шегувале со стројниците⁴ пеејќи:

Побратими, пилци поклопени,
 бајрактаре, царев говедаре,
 бајрактаре, селски говедаре,
 бајрактаре царев азнетаре,
 бајрак ти е в лепушки закопан.
 (Кличкова и Георгиева 1965, 142).

или:

Барјактаре, барјактаре, селски говедаре!
 Барјакот ти, барјакот ти в лепешки закопан!
 Побратими, побратими, два рта бегови,
 Старосват, старосват, глуфче во расолот,
 А сватови, а сватови пашини загари,
 А сватови, а сватови пилци по плотови.
 (Стејић-Поленаквић 1950, 133)

Потоа следувало поздравување и други оби-
 чаи, а бајрактарот додека се одвивал обичајот
 „Гледање низ прстен“ се одделувал од сватовите
 и одел да го истакне бајракот „на перде“ на куќа-
 та на невестата. При истакнувањето на бајракот
 се пеело:

Барјактаре, барјактаре од висока рода,
 Барјактаре, барјактаре црвено јаболко!
 Барјактаре, барјактаре китка босилкова,
 Шо не ти е, шо не ти е барјакот накичен,
 Шо не ти е, шо не ти е барјакот навезен?!
 (Стејић-Поленаквић 1950, 133)

или:

Барјактаре, селски азнатаре!
 Ој јуначе, китка босилкова!

We are going to Buda city,
 Buda's people are very quarrelsome,
 There are a lot of drunks in the wine,
 Angry drinkers of rakiya,
 We will go in Buda for a girl,
 So that the girl girl doesn't give.
 (Архив МАНУ)

If they go to another village for the bride, it
 happened that the girls there would shout at the
 flag bearer with abusive words: “Flag bearer,
 villager cowboy!”. Because of this, there were
 cases when a fight started, and there were also
 references to cemeteries of dead wedding guests
 (Архив МАНУ).

When they arrived at the bride's house, the
 nearest bride's family came out to greet them. At
 the same time, they joked with the matchmakers⁴,
 singing:

Brothers, chickens covered,
 Flag bearer, Tsar's cowboy,
 flag bearer, villager cowboy,
 flag bearer tsar's treasurer,
 your flag is buried in crap.
 (Кличкова и Георгиева 1965, 142).

or

Flag bearer, flag bearer, villager cowboy!
 Your flag, your flag is in crap buried!
 Blood brothers, blood brothers, two capes'
 beys,

Best man, best man, mouse in sauerkraut,
 And wedding guests, and wedding guests
 pasha's hound,
 And wedding guests, and wedding guests
 chickens on fences.

(Стејић-Поленаквић 1950, 133)

This was followed by a greeting and other
 customs, and while the custom of “Looking
 through the ring” took place, the flag bearer
 separated from the wedding guests and goes to
 place the flag on “na perde” of the bride's house.
 During this, the following was sung:

Flag bearer, flag bearer of high birth,
 Flag bearer, flag bearer red apple!
 Flag bearer, flag bearer garland of basil,
 Why is not, why is not, your flag decorated
 Why is not, why is not, your flag embroidered?!
 (Стејић-Поленаквић 1950, 133)

or:

Flag bearer, villager's treasurer!
 Oh hero, a bouquet of basil!

Кој те китил, кој те изнакитил!
 А сватови, а војска царева,
 Побратими - пашини сејмени!
 Не се чуда шо е восјка многу,
 Ток се чуда как е земја држит!
 (Стејић-Поленакровић 1950, 133)

или:

Бајрактаре, царев азантаре!
 Што донесе големи аброти,
 Што засени девојкини дворови,
 Што ујади девојкина татка,
 Што разплака девојкина мајка,
 Што уцвеле девојкине сестре,
 Што разтоужа девојкина браќа?

и така се продолжувало да се препејува
 целиот нејзин род.

(Милојевић 1875, 169)

Бајракот останувал тука сè додека стројците не
 ја повеле невестата (Кличкова и Георгиева 1965,
 146). Тогаш бајракот повторно бил предаван на
 бајрактарот, кој бил качен на коњ и тргал пред
 сватовите. Во оваа пригода настанувала и трка
 со коњи со бајрактарот на чело (Архив МАНУ).

Кога се одело на венчавање во црква
 бајрактарот повторно го носел бајракот, но
 тогаш заденат во појасот, бидејќи се одело
 пешки (Архив МАНУ). Кога ќе се стигнело во
 црквата бајрактарот го ставал бајракот пред
 црковните врати или го закачувал на црковната
 ограда, па се влегувало внатре за венчавањето
 (Манојловић 1926, 90; Стејић-Поленакровић 1950,
 133). По венчавањето бајрактарот поведувал оро
 пред црквата, држејќи го бајракот во појасот.
 Исто така бајракот се носел и наредниот ден,
 кога утрото се водела
 невестата да наполни
 вода. Тогаш особено се
 играло со бајракот во
 раце (Архив МАНУ).

Една недела бајра-
 кот се виел истакнат
 на куќата на младо-
 женицот, по што рано
 во зората свечено „се
 соневат“ - се собираат.

Имало случаи каде

што бајракот се собирал ден по венчавањето.
 Но, тоа се случувало мошне ретко и било знак
 дека младата била нечесна (Стејић-Поле-
 наковић 1950, 133).

Сл./Fig. 3

Who adorned you, who adorned you! 1.
 And the wedding guests, tsar's army,
 Blood brothers - pasha's sejmens!
 I don't wonder that there is so much army,
 But I wonder how the earth holds them!
 (Стејић-Поленакровић 1950, 133)

or:

Flag bearer, tsar's treasurer!
 Who brought great abroti¹²,
 Who overshadowed the girl's yards,
 Who did the girl's father grieve,
 Who made the girl's mother to cry,
 Who made the girl's sisters to cry,
 Who upset the girl's brothers?

and so, her whole family continued to be
 sung in sequence.

(Милојевић 1875, 169)

The flag remained here until the matchmakers
 took the bride (Кличкова и Георгиева 1965,
 146). Then the flag was handed over again to the
 flag bearer who was mounted on a horse and went
 in front of the wedding guests. On this occasion,
 a horse race was held with the flag bearer on the
 lead (Архив МАНУ).

When going to a wedding in a church, the
 flag bearer again bore the flag, but then stuck
 in the belt, because they went by foot (Архив
 МАНУ). When they arrived at the church, the
 flag bearer placed the flag in front of the church
 doors or hung it on the church fence, and then
 went inside for the wedding (Манојловић 1926,
 90; Стејић-Поленакровић 1950, 133). After the
 wedding, the flag bearer performed a dance in
 front of the church, holding the flag in his belt.

The flag was also worn the
 next day when the bride
 was led to fill the water in
 the morning. Then they
 especially danced with the
 flag (Архив МАНУ).

For a week, the flag was
 waved on the groom's house,
 after which, at dawn, they
 collected it. There were cases
 where the flag was collected
 the day after the wedding.

But this happened very rarely and was a sign that
 the young woman was dishonest (Стејић-Поле-
 наковић 1950, 133).

ЗНАЧЕЊЕТО НА СЕМЕЈНИТЕ СВАДБЕНИ ЗНАМИЊА КАЈ МИЈАЦИТЕ

Знамињата кај Мијаците се чувале кај главата на родот (Бужаровски 2020, 51; Архив МАНУ). Манојловиќ смета дека според тоа што секое семејство во минатото најверојатно имало свое знаме, оваа појава постоела уште во добата кога народот бил поделен на велеможи и себри (Манојловиќ 1926, 85), односно следствено на ова дека знамињата потекнувале уште од периодот на средниот век, во феудализмот кога во нашата земја управувале феудални господари. Со ваквото тврдење не се сложуваат Кличкова и Георгиева. Тие според некои знаци на одделни семејни знамиња, какви што биле ламја, орел, змеј и други, сметаат дека укажувале на тотемското обележје на родот, односно самиот народ велел дека тие се знамиња на куќата (Кличкова и Георгиева 1965, 119-120).

Ние се сложуваме со мислењето на Кличкова и Георгиева, а мислењето на Манојловиќ го сметаме за погрешно бидејќи и според Смиљаниќ семејните знамиња кај Мијаците се јавуваат по почнатиот распад на племенската организација, што настанало подоцна и овие знамиња претставувале обележје на одделни родови (Архив МАНУ).

Поленаковиќ-Стејиќ, пак, за мијачките знамиња вели:

Од досега изложеното се гледа дека на бајракот во галичките (односно мијачките Д.Б.) свадби му е доделена многу важна улога. Со него се означува почетокот на свадбените свечености, тој го објавува и крајот на свадбата. Улогата на бајракот во галичките (односно мијачките Д.Б.) свадби несомнено е слична со улогата на бајраците и кај преостанатите народи. Тој го симболизира достоинството на куќата, објавува радост во куќата, тој е заштитник на куќата и младенците, тој ги чува младенците од зли сили. Бајракот кај Мијаците и во тешкото повеќеветковно ропство слободно ја истакнувал нивната верска, а тогаш тоа значело национална особеност. (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 134)

Според Тихомир Ѓорѓевиќ, улогата на бајракот на свадбата била да ги привлече на себе злите погледи, за да не паднеле на младоженците и сватовите, па да биле урочени (Ѓорѓевиќ 1939, 113). Поради тоа знамето и се носело пред луѓето, односно бајрактарот одел прв за луѓето

THE MEANING OF THE MIJAK FAMILY WEDDING FLAGS

The Mijak flags were kept with the head of the family (Бужаровски 2020, 51; Архив МАНУ). Manojlovic believes that since every family in the past probably had its own flag, this phenomenon existed in the time when the people were divided into nobles and sebris⁷ (Манојловиќ 1926, 85), i.e., consequently that the flags originated from the Middle Ages, when feudal lords ruled in our country. Klichkova and Georgieva do not agree with this statement. According to certain signs of certain family flags, such as dragon, eagle, dragon and others, they are considered to indicate the totemic mark of the genus, i.e. the people themselves said that they are the flags of the house (Кличкова и Георгиева 1965, 119-120).

We agree with the opinion of Klichkova and Georgieva, and we consider the opinion of Manojlovic is wrong because according to Smiljanijic the Mijak family flags appear after the beginning of the disintegration of the tribal organization, which occurred later, and these flags were a feature of certain genera (Архив МАНУ).

Polenakovic-Stejic, on the other hand, about the Mijak flags says:

From what has been exhibited so far, it can be seen that to the flag on Galicnik (i.e. Mijak D.B.) weddings has been assigned a very important role. It marks the beginning of the wedding festivities and announced the end of the wedding. The role of the flag in the Galicnik (i.e. Mijak D.B.) weddings is undoubtedly similar to the role of the flag in other peoples group. It symbolizes the dignity of the house, it announces joy in the house, it is the protector of the house and the newlyweds, it protects the newlyweds from evil forces. The flag of the Mijaks, even in the difficult centuries of slavery, freely emphasized their religion, and then it meant a national feature. (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 134)

According to Tihomir Gjorgjevic, the role of the flag at the wedding was to attract the evil eyes, so that they would not fall on the bride and groom, so that they would be enchanted (Ѓорѓевиќ 1939, 113). Due to that, the flag was carried in front of the people, i.e. the flag bearer

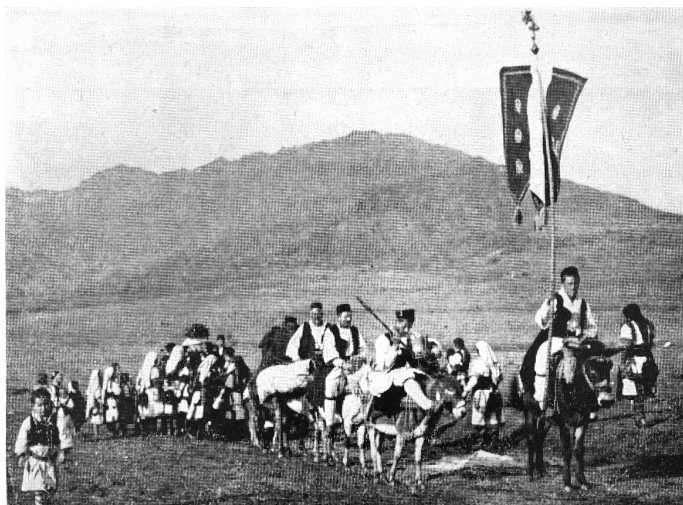
потоа да биде заштитени (Ђорђевиќ 1939, 117). Се верувало дека ако бајракот паднел додека бил истакнат, ќе се случела несреќа во куќата на младоженецот (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 133). Значи бајракот служел како еден вид амаџија, односно предмет чија цел била да го уништува влијанието од злите очи. Притоа на бајраците биле ставани крстови или икони (Ђорђевиќ 1939, 117). Бајраците на кои се ставале крстови на врвот на копје биле наречени крсташи, крстати бајраци (како што е случајот кај Мијаците), а оние на кои се додавале икони, светачки бајраци (Ђорђевиќ 1939, 117-118), најверојатно се мисли

на литиски црковни знамиња-хоругви. Кај Мијаците, освен како крстат бајрак, семејните мијачки знамиња биле познати и под името косовски бајрак (Архив МАНУ) и турски бајрак (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 130). Зашто биле нарекувани така не е познато.

За употреба на свадбени бајраци има податоци и за други краеве на Македонија. Во колекцијата фотографии од Јузеф Обрембски од Битово, Порече, денес Македонски Брод, забележуваме неколку свадбени знамиња.⁵ Понатаму во Музејот на Македонија се чува уште едно знаме, од поинаков тип од претходните, за кое исто така се смета дека најверојатно било обредно (свадбено) знаме (Јоновски и Поповски 2020, 16). На една фотографија од свадба во Мариово во 1932 година исто така се забележува свадбено знаме (сл. 4) (Радовановиќ 1932), а на друга фотографија со прикажана сцена од китењето на свадбениот бајрак во с. Вепрчани, Мариово гледаме свадбено знаме, различно од претходното, но дополнителни податоци не се дадени (сл. 5) (Етнологија на Македонците 1996, 208). Исаја Мажовски наведува дека: „до пред 100 години и во костурските села знамињата се носеле по свадби, но биле уништени од Турците,

went first so that the people were then protected (Ђорђевиќ 1939, 117). It was believed that if the flag fell while it was being raised, an accident would have occurred in the groom's house (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 133). So, the flag served as a kind of amulet, i.e. an object whose

purpose was to destroy the influence of evil eyes. Crosses or icons were placed on the flags (Ђорђевиќ 1939, 117). The banners on which crosses were placed at the top of the spear were called cross flag (as is the case with the

Сл./Fig. 4

Mijaks), and those to which icons were added, saints banners (Ђорђевиќ 1939, 117-118), probably referring to Liturgical flags - gonfalon. Among the Mijaks, beside cross flag, the Mijak family flags were also known as the Kosovo's flag (Архив МАНУ) and the Turkish flag (Стејиќ-Поленаковиќ 1950, 130). Why they were called that is not known.

There are data on the use of wedding flags in other parts of Macedonia. In the collection of photos by Josef Obrembski from Bitovo, Poreche, today Makedonski Brod we notice several wedding flags.⁵ Furthermore, another flag is kept in the Museum of Macedonia, of a different type from the previous ones, which is also considered to have been probably a ritual (wedding) flag (Јоновски и Поповски 2020, 16). A photograph from a wedding in Mariovo from 1932 also shows a wedding flag (Fig. 4) (Радовановиќ 1932), and another photograph shows a scene from the decoration of a wedding flag in the village Veprceni, Mariovo we see a wedding flag, different from the previous one, but additional data are not given (Fig. 5) (Етнологија на Македонците 1996, 208). Isaja Mazhovski states that: "until 100 years ago in the villages

благодарение на шпионството на Грците, но другите обичаи во Костурско и до сега се запазени“ (Мајовски 1922, 19). Околу употребата на некакви знамиња во јановенските села во Костурско дознаваме и во книгата „Народната култура на Егејска Македонија“ каде што околу обичајот китење на бајракот пишува: „Во саботата утрото еден од браќата на момчето го крева бајракот (во последно време тоа е веќе обично државно знаме) на покривот на куќата на момчето“ (Пенушлиски 1992, 412). Од текстот не е јасно какви биле тие знамиња, бидејќи не е даден опис, но очигледно постоеле некакви знамиња, различни од државното знаме кои се користеле за свадбите.

За ваквите знамиња користени во други краеве на Македонија се сочувани многу малку податоци. Од една песна запишана од Милојевиќ, дознаваме за знамиња кои се користеле во населбите на Скопска Црна Гора. Во песната се споменуваат бајраци, поточно четири бајрака, и тоа црвен, син, бел и зелен, од кои црвениот, синиот и белиот биле за свадбата, а зелениот за војската (Милојевиќ 1870, 44). Нешто подетален изглед за знамињата користени во Малоцрско, Битолска Нахија, дознаваме од друга песна забележана исто така од Милојевиќ (Исто). Во оваа песна се споменуваат ружни, сини и бели бајраци, на кои имало крстови со огниа, понатаму светци, како св. Ѓураѓ, Арангел и Никола, но и приказ на човечки раце и ѕвезди.

Знамиња за време на свадбите се користеле и пошироко на Балканот кај другите народи. Така Милојевиќ во својата книга „Песме и обичаи укупног народа српског“ споменува дека бајраци за време на свадбите се користеле и во Србија, Албанија, Црна Гора и Босна и Херцеговина. Во Албанија употребата на бајраци била ретка и тие таму биле зелени. Милојевиќ не соопштува детални информации за тоа како изгледале овие знамиња и зборува генерализирано за сите држави велјќи дека на знамињата биле прикачени крстови, човечки раце, ѕвезди,

of Kostur the flags were carried after weddings, but were destroyed by the Turks, thanks to the spying by the Greeks, but other customs in Kostur are still preserved” (Мајовски 1922, 19). We also find out about the use of some flags in the Janovo villages in the Kostur region in the book “Folk culture of Aegean Macedonia” where it says about the custom of decorating the flag: “On Saturday morning one of the boy’s brothers raises the flag (lately it is usually a state flag) on the roof of the groom’s house” (Пенушлиски 1992, 412).

It is not clear from the text what those flags were, as no description is given, but apparently there were some flags other than the state flag used for the weddings.

Very little data is preserved about

such flags used in other parts of Macedonia. From a song written by Milojevic, we learn about flags that were used in the settlements of Skopska Crna Gora. The song mentions flags, namely four flags, red, blue, white, and green, of which red, blue and white were for the wedding, and green for the army (Милојевиќ 1870, 44). A slightly more detailed look at the flags used in the Malocrsko, nahiyah Bitola, we find out from another song noticed also by Milojevic (Ibid). This song mentions crimson red, blue, and white flags, on which there were crosses with fire steels, further saints like St. Gjuragj, Archangel Michael and st. Nikolas, but also a display of human hands and stars.

Flags were used during weddings and beyond in the Balkans by other peoples. Thus, Milojevic in his book “Songs and customs of the entire Serbian people” mentions that flags were used during weddings in Serbia, Albania, Montenegro and Bosnia and Herzegovina. In Albania the use of flags was rare, and they were green there. Milojevic did not provide detailed information

Сл./Fig. 5

полумесечини, сонца, а некаде и светци, како св. Ѓураѓ, св. Арангел и св. Никола (Милојевиќ 1870, 42). И Власите за време на свадбите користеле знамиња, т.н. хламбура, кои се со извесни разлики во различни региони, но најчесто биле бели и на нив имало крстови.

Сепак, и покрај ваквата употреба на свадбарски знамиња во други краеве на Македонија, како и кај другите народи на Балканот, постојат повеќе разлики по кои мијачките знамиња се разликуваат од другите.

Прво, кај Мијаците секое семејство имало свое знаме, кое се разликувало од знамињата на другите семејства, иако имале некои сличности, додека во другите краеве на Македонија засега не е познато дека секое семејство имало свое знаме и за време на свадбите се користеле исти знамиња карактеристични за еден регион. Исто така, кај Мијаците знамињата, како што видовме погоре, претставувале тотемско обележје на родовите и биле обележја на куќата.

Второ, околу самото име, Милојевиќ вели дека во Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, дел од Стара Србија бајраците се викале крстати затоа што на платното се пришивал крст (Милојевиќ 1870, 42), а кај Мијаците овие бајраци се познати како крстати поради крстот кој се наоѓа на копјето на знамето, додека на самото знаме немало секогаш крст, иако најчесто на знамињата кои ни се досега познати се среќава крст.

Трето, се јавува разлика и во самите бои на платното на знамето, бидејќи Милојевиќ вели дека секаде знамињата за свадбите биле трбојни, и тоа горното платно било рујно црвено, средното загасито сино и долното бела боја (Милојевиќ 1870, 42), додека мијачките семејни знамиња се најчесто двобојни, основата им е најчесто бела, со парчиња платно или чоја од црвена боја.

Четврто, за Мијаците се смета дека првично имале едно „семијачко“ знаме, кое било симбол на сите Мијаци (Бужаровски 2021, 44; Архив МАНУ) и за кое постојат преданија дека се користело и во други пригоди, а не само за свадби. Додека пак, самите семејни мијачки знамиња настанале по распаѓот на племенската организација кај Мијаците, но имале сличности со ова знаме.⁶

Денес улогата на свадбарските знамиња кај Мијаците и општо во Македонија ја зазема

on what these flags looked like and spoke in general about all countries, saying that crosses, human hands, stars, crescents, suns, and in some places saints like Sts. Gjuragj, St. Archangel Michael and St. Nikolas (Милојевиќ 1870, 42). The Vlachs also used flags during the weddings called hlambura, which are somewhat different in different regions, but were usually white and had crosses on them.

However, despite this use of wedding flags in other parts of Macedonia, as well as in other nations in the Balkans, there are several differences in which the Mijak flags differ from the others.

First, among the Mijacs, each family had its own flag, which differed from the flags of other families, although they had some similarities, while in other parts of Macedonia it is not known yet that each family had its own flag and the same flags characteristic for one region were used during weddings. Also, among the Mijaks the flags as we saw above were a totemic symbol of the genera and were symbol of the house.

Secondly, regarding the name of the flags, Milojevic states that in Serbia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, parts of Old Serbia, the flags were called cross flags because a cross was sewn on the canvas (Милојевиќ 1870, 42), and among the Mijaks these flags are known as crosses because of the cross which is located on the top of flagpole, while there was not always a cross on the flag itself, although most often a cross is found on the flags we know so far.

Thirdly, there is a difference in the colors of the canvas of the flag, because Milojevic says that everywhere the flags for weddings were tricolor and the upper canvas was crimson red, the middle extinguished blue and the lower white (Милојевиќ 1870, 42), while the Mijak family flags are usually two-tone, the base is usually white, with pieces of cloth of red felt.

Fourth, the Mijaks are considered to have had an “all mijaks” flag, which was a symbol of all the Mijaks (Бужаровски 2021, 44; Архив МАНУ) and for which there are legends that it was used on other occasions, not just weddings. While the Mijak family flags themselves were created after the beginning of disintegration of the tribal organization among the Mijaks, but they had similarities with this flag.⁶

државното знаме. На Галичката свадба, која се одржува еднаш годишно, исто така се употребува знамето на Република Македонија. На француска репортажа за Македонија од 1960 година од Ирен Шању (Yougoslavie: la Macédoine et Dubrovnik), можеме да забележиме едно семејно знаме употребено на свадба во Галичник и ова е најверојатно последна употреба на вакво знаме на свадба во Галичник, бидејќи потоа не можеме да најдеме употребено некое вакво знаме. Згаснувањето на употребата на семејните знамиња се должело, пред сè, бидејќи уште во третото и четвртото десетлетие на XX век, овие знамиња почнале да се заменуваат со државното знаме, но и поради процесот на емиграција на мијачкиот крај по Втората светска војна (Бужаровски 2021, 45).

СИМБОЛИТЕ НА МИЈАЧКИТЕ ЗНАМИЊА

Доколку направиме споредба на досега познатите семејни мијачки знамиња, како и од описите на некои вакви знамиња, доаѓаме до заклучок дека најзастапени симболи кои ги среќаваме на овие знамиња се крстот, кругот т.е. сонцето, полумесечината и ѕвездата. Покрај овие симболи на некои знамиња среќаваме и животни, како овца, коњ, јагне, волк, куче и змеј. Исто така, некаде се среќаваат и човечки фигури, човек кој држи копје, коњаник и сл.

Толкувањето на овие симболи поради постојаната реинтерпретација со секоја генерација во рамките на еден социокултурен простор, треба да се земе во општествено-културниот и историски контекст, доколку е тоа можно или во што е можно поблизок контекст (Јоновски и Поповски 2020, 16). Затоа ќе се обидеме тука да ги протолкуваме симболите кои најчесто се среќаваат на мијачките знамиња во контекст на нивното значење за Мијаците.

Крстот се среќава речиси на сите познати семејни мијачки знамиња. Не е познато досега семејно знаме на кое го нема крстот. Околу самото значење на крстот, тој е симбол на христијанството, и имајќи ја предвид големата религиозност кај Мијаците, очигледно се користи во тој контекст. Крстовите се карактеристични речиси и за сите други свадбени знамиња кои биле користени на територијата на Македонија, така што сметаме дека овој симбол имал

Today, the role of the wedding flags among the Mijaks and in Macedonia in general is taken by the state flag. The flag of the Republic of Macedonia is also used at the Galichnik wedding which is held once a year. In a French report on Macedonia from 1960 by Irene Shanjo (Yougoslavie: la Macédoine et Dubrovnik), we can see a family flag used at a wedding in Galichnik and this is probably the last use of such a flag at a wedding in Galichnik, because after that we cannot find a flag like this used. The extinction of the use of family flags was due primarily because in the third and fourth decade of the XX century, these flags began to be replaced by the state flag, but also due to the process of emigration in the Mijak region after World War II (Бужаровски 2021, 45).

THE SYMBOLS ON THE MIJAK FLAGS

If we compare the hitherto known family Mijak flags, as well as from the descriptions of some such flags, we concluded that the most common symbols we find on these flags are the cross, the circle i.e. the sun, the crescent and the star. In addition to these symbols on some flags, we also find animals such as sheep, horse, lamb, wolf, dog, and dragon. There are also human figures like a man holding a spear, a horseman, etc.

The interpretation of these symbols due to the constant reinterpretation with each generation within a socio-cultural space, should be taken in the socio-cultural and historical context, if possible or in the closest possible context (Јоновски и Поповски 2020, 16). Therefore, we will try to interpret here the symbols that are most often found on the Mijak flags in the context of their meaning for the Mijaks.

The cross is found on almost all known family Mijak flags. It is not known so far, a family flag that does not have the cross on it. As for the very meaning of the cross, it is a symbol of Christianity, and given the great religiosity of the Mijaks, it is obviously used in that context. The crosses are characteristic of almost all other wedding flags that were used on the territory of Macedonia, so we believe that this symbol had exclusively religious symbolism.

Unlike the cross, the crescent (with or without a star) and the circle are obviously characteristic

исклучиво религиска симболика.

За разлика од крстот, полумесечината (со ѕвезда или без) и кругот се, очигледно, карактеристични за мијачките семејни знамиња, и на другите познати свадбени знамиња од Македонија, полумесечината не е застапена никаде, а кругот го среќаваме само на некои од нив. Полумесечината се среќава речиси на секое познато семејно мијачко знаме, додека кругот е застапен на сите семејни знамиња. Кругот најверојатно претставува сонце, а на некои знамиња дури кругот не е со права линија, туку со запци, што асоцира на сонце.

Трајчев смета дека полумесечината на мијачкото знаме го симболизира владеештвото на Реканскиот Регион од Турција (Трајчев 1941, 94-5). Меѓутоа, полумесечината на мијачките семејни знамиња не е свртена како онаа на турското знаме. Можеби толкувањето на полумесечината треба да се земе заедно со симболот на кругот, т.е. сонцето. Овие симболи кај Мијаците, најверојатно, се остаток од богомилството, чии приврзаници по сè изгледа биле и Мијаците.⁷ Според Александар Соловјев, „иконографското изразување на месечината и сонцето на стеќците (во Босна. За кои исто така се смета дека се остаток од богомилите Д.Б.) за богомилите имало длабоко симболичко значење, бидејќи тие биле сметани за небесни кораби, т.е. за живеалишта на душите на праведните пред нивното заминување во рајот“ (Панов 1985, 315).

Истовремено сцената на едно семејно мијачко знаме на кое е претставено јагне кое е нападнато од друго животно, кое најверојатно е волк, може да го претставува гонењето на богомилите-еретиците, на нивните души од страна на силата на злото, исто како што се смета дека значеле сцените на лов и прогонување на елени на стеќците во Босна (Панов 1985, 315). Коњаниците кои ги среќаваме на знамињата, потоа луѓето кои во рака држат копје како да се на лов, исто така, најверојатно ја претставуваат лошата сила-злото, а кучињата кои им помагале, ги претставуваат гревовите кои ја застрашувале чистата душа, вдахната од бога во човекот (Ibid).

of the Mijak family flags, and in the other known wedding flags from Macedonia, the crescent is not represented anywhere, and the circle is found only on some of them. The crescent is found on almost every known family Mijak flag, while the circle is present on all family flags. The circle is probably the sun, and on some flags the circle is not even in a straight line, but with tooth, which is associated with the sun.

Trajchev believes that the crescent of the Mijak flag symbolized the rule of the Reka region from Turkey (Trajchev 1941, 94-5). However, the crescent of the Mijak family flags is not in the same position as that of the Turkish flag. Perhaps the interpretation of the crescent should be taken together with the symbol of the circle, i.e. the sun. These symbols of the Mijaks are probably a remnant of Bogomilism, whose adherents seem to have been the Mijaks.⁷ According to Aleksandar Solovyev, “the iconographic expression of the moon and the sun on the stekci (in Bosnia. Which are also considered to be remnants of the Bogomils D.B.) had a deep symbolic meaning for the Bogomils, because they were considered heavenly ships, i.e. for “dwellings of the souls of the righteous before their departure to paradise”” (Панов 1985, 315).

At the same time, the scene on one Mijak family flag depicting a lamb attacked by another animal, most likely a wolf, may represent the persecution of Bogomil heretics, their souls by the power of evil, just as it is thought that meant scenes of deer hunting and harassment in Bosnian stekci (Панов 1985, 315). The horsemen that we find on the flags, then the people holding spears in their hands

Сл./Fig. 6

as if on a hunt, also probably represent the evil force, and the dogs that helped them, represent the sins that frightened the pure soul, inspired by God in man (Ibid).

ИЗРАБОТКА НА МИЈАЧКИТЕ ЗНАМИЊА

Семејните мијачки знамиња сè до Балканските војни биле изработувани од локалните терзии (Стејић-Поленковиќ 1950, 130). Гајик кој бил во Галичник околу 1900 година наведува: „Знамињата ги прават домашните терзии со различни фигури и украси“ (Гајиќ 1901, 175). Еден од овие терзии бил Јордан Шандулоски, кој занаетот го наследил од својот татко Стамат. Јордан во 1927 година, најверојатно, го изработил последниот семеен бајрак во Галичник за свадбата на синот на Стефо Чадлоски (Стејић-Поленковиќ 1950, 130-131).

Новинарот Иван Блажевски разговарал со кројачот Благоја Ангелковски за пронајденото семејно знаме кај семејство кое денес живее во Австралија, а има потекло од селото Селце. Според Ангелковски, ова знаме било изработено најверојатно од лен, кој бил тежок за рачна обработка и само за да се подготвел, ленот требало да остане потопен во вода 21 ден. Понатаму Ангелковски наведува: „Долниот дел со триаголници е засилен со двоен слој платно, за целото знаме да виси надолу. Апликациите се рачно везени. За целиот бајрак била потребна голема метража различен материјал. Само богат или виден човек би можел да си дозволи таков луксуз“ (Блажевски 2006).

Од народната песна „Израсла ми“ пак (види варијанта на песната погоре), дознаваме дека знамињата биле изработувани од три мајстори: терзија, накавчија и ковенџија. Терзијата го шиел самото знаме. Накавчијата, кој бил еден вид молер, бил задолжен околу сорокот (копје) на знамето, поточно тој го шарал сорокот бидејќи требало да биде ишаран со пругави линии. А, ковенџијата го опточувал со сребро или злато крстот кој се наоѓал на врвот на сорокот. Инаку, сорокот бил изработен од чомово дрво, а неговиот врв кој завршувал со крст во резба бил позлатен со варак⁸ (Стејић-Поленковиќ 1950, 131). Всушност, според Поленковиќ-Стејиќ, сорокот бил тој кој бил поредок и го немала секоја куќа. Па затоа семејствата кои немале сорок го зајмувале, а како надомест плаќале една риза (пешкир) и 3 гроша (Стејић-Поленковиќ 1950, 130).

Околу материјалот од кој биле изработувани знамињата, тие главно се од платно и чоја, но имаме употреба и на памук и лен. Смиљаниќ опишувајќи го мијачкото знаме, вели дека тоа било составено од три платна, на кои биле пришиени симболите од чоја (Архив МАНУ). И Поленковиќ-Стејиќ

THE MAKING OF MIJAK FLAGS

The Mijak family flags until the Balkan Wars were made from local tailors (Стејић-Поленковиќ 1950, 130). Gajic, who was in Galichnik around 1900, states: “The flags are made by homemade tailors with different figures and ornaments” (Гајиќ 1901, 175). One of these tailors was Jordan Shanduloski, who inherited the craft from his father Stamat. In 1927, Jordan probably made the last family flag in Galichnik for the wedding of Stefo Chadloski’s son (Стејић-Поленковиќ 1950, 130-131).

The journalist Ivan Blazevski talked with the tailor Blagoja Angelkovski about the family flag found in a family that lives today in Australia and originates from the village of Selce. According to Angelkovski, this flag was probably made of linen, which was difficult to process by hand, and just to prepare, the linen had to be immersed in water for 21 days. Angelkovski further states: “The lower part with triangles is reinforced with a double layer of cloth, for the whole flag to hang down. Applications are hand embroidered. The whole flag needed a large amount of different material. Only a rich or prominent man could afford such a luxury” (Блажевски 2006).

From the folk song “Izrasla mi” (see the variant of the song above), we learn that the flags were made by three crafts men: tailor, painter, and gold smith. The tailor sewed the flag itself. The painter was in charge for the “sorok”-flag spear on the flag, more precisely, he painted the spear because it had to be streaked with striped lines. And the gold smith plated the cross with silver or gold. Otherwise, the spear was made of chum wood, and its top, which ended in a carved cross, was gilded with gold leaf (Стејић-Поленковиќ 1950, 131). In fact, according to Polenakovic-Stejic, the spear was rare and not every house had him. That is why the families that did not have it, borrowed it, and as a compensation they paid one towel and 3 groschen (Стејић-Поленковиќ 1950, 130).

About the material from which the flags were made, they are mainly made of cloth and felt, but also used cotton and linen. Describing the Mijak flag, Smiljanic says that it was composed of three canvases, on which the symbols of felt were sewn (Архив МАНУ). Polenakovic-Stejic, describing the four flags kept in the Ethnological Museum in Skopje, states that they were sewn from cloth,

опишувајќи ги четирите знамиња кои се чувале во Етнолошкиот музеј во Скопје наведува дека биле сошиени од платно, чоја, сукно и памучен материјал (Стејић-Поленковиќ 1950, 134-138). Главните бои пак, од кои биле знамињата според сите досегашни описи и познати знамиња, главно основата била од црвено и бело платно или црвено и бордо платно, а симболите кои се пришиени на нив се претежно од чоја, и тоа од црна, црвена, борда, жолта, сина и зелена боја.

ЗАКЛУЧОК

Примарната улога на семејните знамиња кај Мијаците биларитуална. Без нив свадбата не почнувала. Покрај ритуалната улога, се споменува и дека мијачкото знаме било употребувано во војни, а некакви знамиња се употребувале и за време на славите во мијачките села, но дали се работи за семејните знамиња, или пак, за некои други не е познато. Семејните знамиња на свадбите служеле како еден вид амајлија и требало да ги заштитат младоженците од злите погледи и уроци. Околу истакнувањето на бајраците, нивното китење, носење, како и собирање постоела цела низа од обичаи кои биле практикувани. Покрај тоа сите тие обичаи биле проследени со песни за таа намена. Овие обичаи, следејќи ги низ годините претрпеле некои измени, но сепак главно не се измениле во голема мера. Знамиња на свадбите се употребувале и во други краевина на Македонија, но и од соседните народи на Балканот. Сепак, помеѓу овие знамиња и семејните мијачки знамиња постојат извесни разлики, по кои мијачките знамиња се одвојуваат од преостанатите. Имено, кај Мијаците секое семејство имало свое знаме, кое се разликувало од знамињата на преостанатите семејства, иако имале некои сличности, додека во другите краевина на Македонија и кај другите народи на Балканот се користеле исти знамиња за време на свадбите, карактеристични за еден регион и немало секое семејство свое знаме, а се појавува разлика и во самите бои на платното на семејните мијачки знамиња и знамињата употребувани за време на свадбите во други краевина на Македонија и пошироко на Балканот.

felt, fabric and cotton material (Стејић-Поленковиќ 1950, 134-138). All known flags till this day, are mainly made of red and white cloth or red and burgundy, and the symbols sewn on them are mostly made of felt, namely black, red, burgundy, yellow, blue, and green.

CONCLUSION

The primary role of Mijak family flags was ritual. Without them, the wedding would not have started. In addition to the ritual role, it is mentioned that the Mijak flag was used in wars, and some flags were used during the St. days in the Mijak villages, but whether they were a family flags or some others is not known. Family flags at weddings served as a kind of amulet and were meant to protect the bride and groom from evil looks and evil spirits. There was a whole series of customs that were practiced about the display of the flags, their decorating, wearing, and collecting. In addition, all these customs were accompanied by songs for that purpose. These customs, following the years, have undergone some changes, but still generally have not changed much. Wedding flags were used in other parts of Macedonia as well as by neighboring peoples in the Balkans. However, there are some differences between these flags and the Mijak family flags, after which the Mijak flags are separated from the others. Namely, in the Mijak family each family had its own flag, which differed from the flags of other families, although they had some similarities, while in other parts of Macedonia and other peoples in the Balkans the same flags were used during weddings, characteristic for one region and there each families had not have own flag, and also there is a difference in the colors of the cloth on the family Mijak flags and the flags used during the weddings in other parts of Macedonia and wider in the Balkans.

СЛИКИ • FIGURES

1. Земање на невестата/ Taking the bride (Галичник 1951)
2. Галичник, Петровден 1921 година. Стројници дојдени да ја земат невестата/ Galichnik, St. Peter's day 1921, Matchmakers came to pick up the bride (Илустровани лист 1922, 3)
3. Свадба во Галичник помеѓу двете светски војни/ Wedding in Galichnik between two world wars
4. Свадба во Мариово/ Wedding in Mariovo (Радовановиќ 1932)
5. Китење на свадбено знаме во Вепрчани/ Decorating of wedding flag in Veprchani (Етнологија на Македонците 1996, 208)
6. Свадба на Ѓорѓе Секулоски во Тресонче во 1924 година. Младата невеста однесена да полни вода, а во позадина се гледа семејното знаме/ Wedding of Gjorge Sekuloski in Tresonche in 1924. The young bride taken to fill water, and the family flag is seen in the background (Илустровани лист 1924, 11)

- 1 Околу прашањето за мијачкото знаме и настанокот на семејните мијачки знамиња види Бужаровски 2021./ About the question of all Mijak flag and the creation of Mijak family flags see Бужаровски 2021.
- 2 Накавчија - молер.
- 3 Сорок - копје за бајрак.
- 4 Побратими од машката страна кои оделе пешки, а оние кои оделе на коњ по невестата се нарекувале сватови.
- 5 Види/ See Јоновски и Поповски 2020, 14-15.
- 6 За ова прашање види/ for this question see Бужаровски 2021.
- 7 За ова прашање види/ for this question see Шерденковска 2016, 224-241.
- 8 Вараќ - многу тенок лист од злато, што се употребува за украс или лажна позлата со која се премачкуваат различни предмети.
- 9 28 June (Julian calendar), 12 July (Gregorian calendar).
- 10 For the dowry
- 11 From Budapest
- 12 Some archaism in Macedonian language, we don't know what it means.

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

Необјавени извори

Архив МАНУ „Харалампиије Поленаковиќ“ фонд Тома Смиљаниќ Брадина.

Радовановиќ, С. Воислав. 1932. Wedding in Mariovo. МАНУ. (Фотографија).

Објавени извори

Гајиќ, Ј. М. 1901. „С лепенца на Радику, путничке белешке“. Во *Годишњица Николе Чутића*, књига XXI. Београд.

Јастребова, И. С. 1886. *Обичаи и пџсни турецкихъ сербовъ (въ Призрѣнѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ)*. С. Петербургъ.

Литература

Блажевски, Иван. 26.2.2006. „Пред десетина дена откриено древно македонско знаме“. Во *Време*, 644, 18-19.

Бужаровски, Дамјан. 2020. *Семејството Бундаевци родословие поврзано со мојата прабаба Тодорка Николова, моминско Бундаевска (1908–1981) и нејзиниот брат Симон С. Бундаевски (1890/4–1989)*. Скопје: Издание на авторот.

Бужаровски, Дамјан. 2021. „Семијачкото знаме и мијачките семејни знамиња“. Во *Македонски хералд гласник на македонско грбословно друштво*, број 17, 26-46.

Верковича, Стефана. 1868. Описаніе бѣта болгаръ населяющихъ македонію. Москва.

Панов, Бранко. 1985. *Средновековна Македонија*. Том трети. Скопје: Мисла.

Етнологија на Македонците. 1996. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Пенушлиски, Кирил. 1992. Народната култура на Егејска Македонија. Скопје: Мисла.

Стејиќ-Поленаковиќ, Х. Радмила. 1953. „Шафарикове белешке о Мијацима“. Во *Зборник етнографског музеја у Београду 1901 - 1951*, 372-378. Београд: Етнографски музеј.

Станојевиќ, Ст. 6 септембар 1930. „Наше заставе у средњем веку“. Во *Полтика*, број 8022 година

XXVII, 2-3.

Ђорђевиќ, Р. Тихомир. 1939. Белешке о нашој народној поезији. Београд.

Јоновски, Јован и Мојсо, Поповски (2020). „Македонски свадбени знамиња“. Во *Македонски хералд*, број 15, 3-24.

Кличкова, Вера, и Милица, Георгиева. 1965. „Свадбените обичаи од селото Галичник-Дебарско“. Во *Гласник на етнолошкиот музеј*, 2, 95-184. Скопје.

Лоноски-Огњановиќ, Риста. 2004. *Галичник и Мијацима*. Скопје.

Мажоски, Радев, Исая. 1922. *Вжзпоминания*. Софија.

Манојловиќ, П. Коста. 1926. „Свадбени обичаји у Галичнику“. Во *Гласник етнографског музеја у Београду*, књига прва, 84-93. Боград.

Милојевиќ, С. Милош. 1870. *Песме и обичаи укупног народа српског*. II. К. Сватовске. Београд.

Милојевиќ, С. Милош. 1875. *Песме и обичаји укупног народа српског*. III књига. Београд.

Петровиќ, Ж. Петар. 1931. „Свадбене обичаји у Галичнику“. Во *Гласник етнографског музеја у Београд*, књига шеста, 90-99. Београд.

Трайчевъ, Георги. 1941. *Книга за Мијацима* (историко-географски очерк). Софија.

Шерденковска, Меланија. 2016. *Мијачкото станбено градителство – потекло развој дострели*. Скопје: Матица македонска.

Соговорници

Загорка (Горица) Перишиќ род. Мелоска, родена во Галичник во 1933 година. Разговарано на 18.8.2018 година во Скопје.

Томо Черепналкоски, роден во Галичник во 1952 година. Разговарано на 8.12.2018 година во Скопје.

Останато

Документарен филм Yougoslavie: la Macédoine et Dubrovnik, Irène Chagneau, Ina.fr 1960. Посетено на 19.07.2021. <https://www.youtube.com/watch?v=cnKiyTn7gC0&t=211s>